

מבוא

בשנים האחרונות אנו חוזים בנבחרי ציבור רבים ששמשם נקשר בפרשיות פליליות, וכנגד חלקם אף מוגש כתב אישום. בישראל, רק בעשור הנוכחי נכנסו לכלא ראש ממשלה ונשיא לשעבר.

חלק מאישי הציבור שנאלצו לעזוב את תפקידם בשל עבירות פליליות חזרו לחיים הציבוריים ונמצאים כעת בעמדות מפתח במדינה. לצידם ניתן לציין חברי כנסת נוספים שנידונו בעברם בשל עבירות חמורות נוספות, ולמרות זאת הגיעו לשמש כחברי כנסת. עובדות אלו גרמו לי להעלות תהיות רבות, ועל מנת לתת תשובה לכמה שיותר מהן בחרתי בנושא העבודה הבא – "מעמדו של עבריין שריצה את עונשו".

השאלות לגבי נושא זה עוסקות ביכולתו של אדם שהורשע בעבירה להחזיר לעצמו את חייו כפי שהיו לפני כן, והאם דבר זה ייתכן בהתאם להלכות ההיסטוריות של המשפט העברי ובהתאם לחוקיה של מדינת ישראל.

במהלך העבודה אבחן מעמדו של עבריין שריצה עונשו במשפט העברי. בין היתר, אבחן את מעמדם של אדם פרטי שעבר עבירה וריצה את עונשו ושל איש ציבור שעבר עבירה וריצה את עונשו (מלך, כהן גדול, נשיא). אערוך את בחינה זו בעזרת כלי ההלכה ההיסטוריים של המשפט העברי: התנ"ך, המשנה והתלמוד, כתבי הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" וספרות מחקר המשפט העברי המודרנית.

לאחר מכן, אבחן את מעמדו של עבריין שריצה את עונשו במדינת ישראל, בהתאם לחוק הישראלי. אעשה זאת באמצעות שני חוקים: בעזרת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981 אבחן את מעמדו של אזרח פרטי שריצה את עונשו ובעזרת חוק יסוד: הכנסת, התשי"א – 1958 אבחן את מעמדו של איש ציבור שריצה את עונשו. אציג שתי דוגמאות לכך בפסיקות בג"ץ בנוגע לשני אישי ציבור: ח"כ לשעבר משה פייגלין והשר אריה דרעי. בסיום חלק זה, אערוך השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.

פרק ראשון

היחס אל עבריינים שסיימו לרצות את עונשם מעלה שאלות רבות :

האם לאפשר לאדם שחטא לחזור ולקבל יחס שווה לאלו שלא חטאו? האם לאפשר לאדם זה להשתקם או שמא להרחיקו מן החברה?

שאלות אלה אף נעשות מוסריות יותר כאשר מדובר על איש ציבור : האם "להתעלם" מעבירותיו עקב יכולות המנהיגות שלו? האם לאפשר לו להשתקם כאחד האדם? האם ניתן לראות באדם זה "מודל לחיקוי" לאחר שעבר עבירה? האם מעמדו צריך להיות נמוך משל אדם מן השורה לאחר שחטא כאיש ציבור?

כאן עולות גם שאלות בנוגע לחברה : איזו מן חברה אנו אם אנו מאפשרים לאנשים שעברו על החוק להוביל אותנו? האם אנחנו מעוניינים להחמיר עם עבריינים על מנת ש"יראו וייראו"? או שאולי לאפשר לאנשים לחזור לחברה באופן סלחני יחסית וזאת מתוך הבנה שבני אדם אינם מושלמים.

במפתיע, או שלא, שאלות אלו נדונו עוד מימיו הראשונים של העם היהודי :

כבר בתנ"ך ישנה התייחסות לשיקום מעמדו של עבריין. החל מתקופה זו, דרך תקופת המשנה והתלמוד, הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" ועד לימינו נושא זה רלוונטי ומעלה תהיות רבות. לכל דור ישנן פסיקות בנושא, בהתבסס על השקפתו, על אירועים שאירעו בתקופתו ועל פסיקותיהם של דורות קודמים.

בימינו, גם המשפט של המדינה היהודית, המשפט הישראלי, נדרש לדון בסוגיות הקשורות ל"מעמדו של עבריין שריצה את עונשו". החוק מגדיר את הפגיעה במעמדו של עבריין, שמתבטאת בין היתר גם בתיעוד מעשיו ברישום הפלילי למשך שנים. בנוסף, החוק עוסק גם במעמדם של אנשי ציבור שעברו על החוק, כאשר הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא היחס אל חברי כנסת לאחר שנמצאו אשמים, והוראת החוק האם, ותחת אילו מגבלות, הם רשאים לשוב ולכהן בכנסת.

"מעמדו של עבריין שריצה את עונשו"

במשפט העברי

את מעמד העבריינים לאחר ביצוע העבירה אחלק לשניים: אנשים פרטיים ואנשי ציבור. בפרק זה אבחן את היחס לעבריינים בהתאם לאבני הדרך של המשפט העברי: התנ"ך, המשנה והתלמוד, פרשנויות הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" וחקר המשפט העברי של ימינו.

היחס לאדם פרטי שביצע עונשו

בתנ"ך, העיסוק במבצעי עבירות עוסק בתיקון שעל מבצע העביר לבצע בשלושה מישורים: במישור שבין אדם לבין עצמו, במישור שבין אדם לבין חברו ובמישור שבין אדם לבין השם.

התייחסות למבצעי עבירה שהורשעו במקרא מצויה בספר ויקרא¹, שם פונה ה' אל משה ומתאר חטאים רבים: ("וידבר ה' אל משה לאמר: נפש כי תחטא ומעלה מעל בה', וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו. או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר, על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה").

בין החטאים המתוארים:

- "ומעלה מעל בה" – מעילה ביחס בין אדם לה'.
- "כחש בעמיתו בפקדון" – קבלת חפץ מאדם למטרה מסוימת והתעלמות ממטרה זו.
- "כחש בתשומת יד" – קבלת כסף מאדם למען מטרה מסוימת ושימוש בכסף בדרך ברעה.
- "גזל" – חפץ או כסף שאדם קיבל באופן גלוי וטענה כי הוא איננו אצלו.
- "עושק" – אי תשלום חוב.
- "מצא אבידה וכחש בה" – אי השבת אבידה.
- "נשבע על שקר" – שבועת שקר.

בהמשך התיאור, מדובר מה על אדם ש"יחטא ואשם", שנמצא כעבריין, לעשות על מנת לבצע באופן מלא את האקט של חזרה בתשובה וכך לחזור להיות אדם מן השורה:

- "והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו, או את האבדה אשר מצא או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו" – עליו להשיב כל מה שלא שלו וכל דבר אשר קיים קשר בינו לבין החטא שבוצע.
- "וחמשתיו יסף עליו" – עליו להשיב בנוסף פי חמישה מאשר לקח שלא בצדק. חוק זה גם מדגיש את חומרת העבירה בעיני ה' וגם מייצר הרתעה לאלו אשר עולה בעתם לגזול ולרמות את חבריהם.
- " ואת אשמו יביא לה', איל תמים מן הצאן בערךך לאשם אל הכהן" – על מבצע העבירה גם להביא קורבן לה'.

¹ ויקרא, ה 20-25.

על פי התנ"ך, באמצעות מעשים אלה עברייני שריצה את עונשו יכול לבצע את התיקון בשלושת המישורים: בינו לבין עצמו (חזרה מלאה בתשובה), בינו לבין חברו (השבת הגזל ותשלום נוסף של פי חמישה) ובינו לבין השם (העלאת קורבן).

כעבור מאות שנים, במשנה², שנכתבה בתחילת המאה השלישית לספירה על ידי התנאים³, נכתב גם על מעמדו של עברייני לאחר שביצע עבירה. מתואר סיפור שבו פנתה אישה זקנה אל רבי נחמן והתלוננה על אדם שגונב לה סכך לסוכה ("בסוכה גזולה"). הרב נחמן פסק שכל שעליו לעשות על מנת למחוק את העבירה הוא להחזיר את הכסף תמורת הסכך – "דמי עצים בלבד".

פסיקה זו נשמעת כתמוה, כיוון שהיא מקלה עם גונב הסכך ומאפשרת לו לבצע קנייה בדיעבד של הסכך, מבלי לקבל עונש נוסף. אולם, מטרת פסיקה זו היא לאפשר את קיום המצווה תמורת מחירו של הסכך. עמדה זו מטרתה להרחיב את האפשרויות בקיום המצווה ומבטאת דעה לפיה החשיבות של מצוות שבין אדם לחברו נמוכה מהחשיבות של מצוות שבין אדם לה'. כאן ניתן להשיב בקלות יחסית את מעמדו של מבצע העבירה וזאת על מנת שימשיך להישאר אדם מאמין וילך בדרכי היהדות, דבר שעשוי להתערער במידה וייחשב לעברייני ויהיה לו מעמד נמוך יותר בחברה, וכך יכול אותו אדם שגנב את הסכך לפנות לדרכים אחרות.

הסבר לכך במשנה⁴ ניתן למצוא בתיאור מקרה שבו נכתב כי נכון היה להשיב קורה גזולה אך כאשר הדבר לא מתממש ובעקבות תקנת השבים ניתן להחזיר את שוויה הכספי של הקורה הגזולה – "ועל המריש הגזול שבנאו בבירה, שיטול את דמיו, מפני תקנת השבים". כלומר, שאדם ידרוש ויקבל את הכסף עבור הקורה מכוח תקנת השבים, ולאחר מכן יחזור מעמדו להיות כפי שהיה לפני שגזל את הקורה.

תקנת השבים מוזכרת לראשונה במשנה כיוון שהותקנה על ידי חכמים. על פי תקנה זו אין להחמיר עם עברייני רוצה לתקן את דרכו אלא יש להקל עליו על מנת לסייע לו לחזור בתשובה. תקנה זו הותקנה בנוגע למצבים שבהם אדם שגזל רוצה לבצע תיקון אך השבת הגזילה היא נטל קשה מאוד וחוסר היכולת להשיבה עשוי להרתיע את הגזולן ולהוות את הגורם שימנע ממנו לחזור בתשובה. כאשר דבר זה מתרחש, מקלים על השבת הגזילה.

תקנת השבים שהותקנה על ידי חכמים השפיעה רבות על הפרשנות בנושא הגזילה. ניתן למצוא אותה כשיקול המרכזי גם בפרשנות הרמב"ם⁵, שמצטט מהתלמוד כי "כל הגזול את חברו שווה פרוטה--כאילו נטל נשמתו ממנו" וטוען כי גזילה היא מעשה נוראי.

אך מנגד, הוא טוען כי במידה ועברייני רוצה לחזור בתשובה ולתקן את העוול ממקום אמיתי, ואף בכוונתו להחזיר כל מה שגזל, על החברה לסייע לו - "אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים". הרמב"ם אף מוסיף וכותב כי אין לאפשר לחוזר בתשובה להשיב את האבידה: "תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו" ומגדיל לכתוב "וכל המקבל ממנו דמי הגזילה, אין רוח חכמים נוחה הימנו" – כלומר שרוח חכמים לא תשכון לצד המקבלים חזרה את הגזל. על פי הרמב"ם, הרצון האמיתי והכוונה לחזור בתשובה הם מספיקים כדי לתקן את מעמדו של העברייני.

² משנה, סוכה לא, עא.

³ התנאים – חכמי המשנה.

⁴ משנה, גיטין ה,ה.

⁵ משנה לרמב"ם נזקים הלכות גזלה ואבדה פרק א הלכה יג

גם בחיבור נוסף, משנה תורה⁶, הרמב"ם מצדד בקו הפייסני יחסית וכותב כי: "כל מי שחטא ולקה, חוזר לכשרותו". הרמב"ם מנמק זאת בציטוט מספר דברים⁷: "ונקלה אחיך מעיניך".

בנוגע לענישה, הרמב"ם פוסק כי אין לאדם מה להתעסק בענישה וכי היא תעשה במידה של חטאים "מחייבי כרת" – קיצור תוחלת החיים. הענישה תהא מידי שמים – "נפטרו על ידי כרתן".

הרמב"ם אמנם לא מציג את דעתו בנוגע לגזילת קורה כפי שנעשה במשנה, אך מאות שנים אחר כך דוגמה זו היא דרך להצגת עמדה בנוגע לגזילה. כך לדוגמה ב"שולחן ערוך"⁸, ישנה התייחסות לנושא גזילת קורה, כאשר אין הבדל אם הגזלן הודה בעצמו או שמצאו אותו אשם בעזרת עדויות – "בין שהודה מפי עצמו בין שבאו עליו עדים שגזל". במקרה זה, על הגוזל להחזיר את אשר לקח ללא רשות ואם אבדה לו הוא צריך לשלם בתמורה – "כל הגוזל חייב להחזיר הגזילה עצמה שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל ואם אבדה או נשתנית משלם דמיה".

החזרת הגזילה המדויקת מודגשת וחשיבות השבת מה שנלקח מודגשת באמצעות מתן דוגמת קורת הבית, שמעבירה את המסר בנוגע לחשיבות ההשבה הספציפית של מה שנלקח על פי דין תורה: "דין תורה הוא שיהרוס כל הבנין ויחזור הקורה לבעלים". בדוגמה זו, גם אם הקורה היא בסיס לבנין, יש להרוס את הבנין כולו ולהשיב את הקורה.

אולם, בעקבות תקנת השבים נפסק ב"שולחן ערוך" כי ניתן להמיר את הקורה בכסף במצב של הפסד משמעותי כמו הריסת בנין בשביל קורה אחת – "נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין".

דוגמה נוספת לעקרון תקנת השבים מתוארת בגזילה של קורת הסוכה, שבה יש צורך לשבעה ימים. במקרה שבעל הקורה שנגזלה ממנו תובע במהלך חג הסוכות את השבת הקורה יש להחזיר לו תשלום בתמורתה "בסוכות החג ובא בעל הקורה ותובעה בתוך החג נותן לו את דמיה". במידה ובא בעל הקורה לאחר החג ודרש את הקורה, ובמידה והקורה לא נפגעה כלל יש להחזיר לו את הקורה עצמה "אבל אחר החג הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט מחזיר את הקורה עצמה". כך גם לפי "השולחן ערוך", לאחר החזרת הגזל או ערכו הכספי ולאחר חזרה בתשובה, מבצע העבירה מקבל חזרה מעמד של אדם מן השורה.

⁶ משנה תורה, סנהדרין יז, יא.

⁷ דברים כה, 3.

⁸ שולחן ערוך, חוסן משפט, סימן שס א.

היחס לאיש ציבור שביצע עונשו

בניגוד לאדם פרטי, לא תמיד עומדת לאיש ציבור (כהן גדול, נשיא, מלך) הזכות לחזור לשררה שבה היה טרם ביצוע העבירה:

בתלמוד הירושלמי⁹, מתייחס רבי אלעזר¹⁰ אל מעמדו של כהן גדול, ראש הכהנים בעם ישראל, במידה ונמצא כי חטא. רבי מנא¹¹ מתאר את מעמדו של נשיא שחטא. לרוב, כאשר מדובר בנשיא, הדבר תקף גם כן לראש ישיבה. זאת מכיוון שהתואר "נשיא" היה מזוהה עם נשיא הסנהדרין, שהיה מכונה גם ראש ישיבה.

בנוגע לכהן גדול, בתלמוד הירושלמי¹² כתוב כי "א"ר לעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו". כלומר, רבי אלעזר פוסק כי לאחר קבלת מלקות כהן גדול רשאי לחזור לתפקידו.

בנוגע לנשיא כתוב כי "א"ר מנא כתיב כי נזר שמן משחת אלהיו אני ה' כביכול מה אני בקדושתו אף אהרן בקדושתו". משמע, נשיא שדייני הסנהדרין מצאו שחטא מלקין אותו ואינו יכול לחזור לתפקידו.

בתלמוד הבבלי¹³ עוסקים ביכולת לדון מלך, ומובא סיפור המצדד בכתוב במשנה¹⁴, שם נאמר "המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו". על פי פסוק זה, למלך חסינות משפטית מלאה ואין כל קשר בינו לבין מערכת המשפט.

בתחילה, רבי יוסף¹⁵ מציג את הסיבה מדוע יש לדון מלך: "אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל מאבל מלכי בית דוד דן ודנין אותן דכתיב". על פי הלכה זו, את מלכי ממלכת ישראל שחרבה לא דנים, אך מלכים ממלכת בית דוד ששרדה דנים, כלומר יש לדון את המלך. רבי יוסף מחזק את עמדה זו בצטוט מספר ירמיהו¹⁶: "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט".

בהמשך, הוא מעדכן את הפסיקה התנ"כית וקובע כי אין לדון מלך. הוא עושה זאת באמצעות הצגת משפטו של המלך ינאי, שמלך במאה הראשונה והשנייה לפנה"ס בשושלת החשמונאים. בסיפור זה דנים את המלך ינאי: "ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך". לאחר עדותו המלאך גבריאל הורג את הדיינים (מלבד שמעון בן שטח): "מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע, ומתו". לאחר מכן, הבינו שאין לדון את המלך.

בניגוד לתלמוד הבבלי, הרמב"ם, בפירוש המשנה לרמב"ם, עוסק ביחס אל נשיא ואל כהן גדול שחטאו:

בנוגע לכהן גדול, הרמב"ם פוסק¹⁷ שכהן גדול שעשה מעשה פסול "אם עבר במום או זקן וכיוצא בהם" רשאי לחזור ולשמש כהן גדול "עומד בקדושתו" כיוון שבעברו הוא נמשח להיות כהן גדול ודבר זה אינו בטל "לפי ששמן המשחה שנמשח בו אינו מבטל מעשיהו" ומעמדו אינו שונה ממעמדו של כהן גדול שאינו חטא "אין הפרש בינו ובין כהן גדול המשמש בכל הדברים זולתי בעבודה".

⁹ ירושלמי, סנהדרין ב, א.

¹⁰ רבי אלעזר – רבי אלעזר ברבי שמעון. תנא בדור החמישי.

¹¹ רבי מנא – אמורא בדור החמישי.

¹² ירושלמי, סנהדרין ב, א.

¹³ בבלי, סנהדרין יח, א.

¹⁴ משנה, סנהדרין ב, ב.

¹⁵ רב יוסף בר חייא – אמורא בבלי בן הדור השלישי.

¹⁶ ירמיהו כא, 12.

¹⁷ פירוש המשנה לרמב"ם הוריות, ג, ב.

על מנת לחזור למעמדו ככהן גדול, על הכהן הגדול לעמוד בעונש שלוש מלקות, בדומה לשאר העם: "כזהן גדול שחטא – לוקה בשלושה כשאר העם, וחוזר לגדלתו".¹⁸

בנוסף, הרמב"ם מפרט¹⁹ מהו הקורבן הרב שעל כהן גדול להקריב מידי יום – "מה שהוא תלוי בה ר"ל פר יוה"כ ועשירית האיפה שמקריב בכל יום". הקרבן הרב כולל את פר הכהן המשיח, הקרבן המיוחד לכהן גדול שחטא, ואת עשירית איפה, ששווה למנת האוכל שאדם אוכל מידי יום. על פי הרמב"ם, במידה ויקפיד על קורבן זה רשאי הכהן הגדול שחטא לחזור ולשמש ככהן גדול, וכך הוא חוזר למעמד בו היה לפני ביצוע החטא.

בנוגע לנשיא, הרמב"ם פוסק כי נשיא שחטא מעמדו הציבורי יהיה של הדיוט – אדם רגיל, וכי לאחר ריצוי עונשו הוא אינו יכול לחזור למעמדו: "אבל הנשיא אין לו גדולה אלא כשמצותו נעשית וכשבטל ענין זה הרי הוא כהדיוט". יתר על כן, הרמב"ם מסביר במשנה תורה כי לא רק שהנשיא אינו חוזר למעמדו "ואינו חוזר לשררותו" הוא גם לא יכול לחזור למעמד ציבורי כחבר הסנהדרין: "גם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין". זאת, משום שאת חברי הסנהדרין מקדמים במעמד והם עולים בין בתי הדין השונים ולא יורדים בחשיבותם – "שמעלין בקדש ולא מורדין".

עונשו של הנשיא הוא כעונש של שאר העם ושל כהן גדול: "אבל ראש ישיבה שחטא – מלקין אותו בפני שלושה". כזכור, ראש הישיבה והנשיא הם זהים.

בפסיקות השונות ישנה תמימות דעים לגבי כך שנשיא אינו יכול לחזור למעמד שבו היה. במאמרו²⁰ מסביר פרופ' נחום רקובר²¹ מדוע נשיא הסנהדרין אינו יכול לחזור לתפקידו:

1. "הנשיא עלול להתנקם בדיינים" – דיינים שמצאו את הנשיא אשם ופגעו במעמדו יהיו כפופים לנשיא במידה ויחזור לתפקידו. לנשיא תהיה היכולת לפגוע במעמדו, למנוע את קידומם או להדיחם שלא מטעמי צדק, אלא אך ורק מטעמים אישיים ורצון להראות שמי שפוגע במעמדו הוא זה שלבסוף נפגע מכך.
2. "עלולים לזלזל בכבודו של הנשיא" – נשיא אשר 'בא והולך', שאיננו יציב בתפקידו, עשוי לקבל יחס מזלזל מהכפופים לו אשר ייתכן שלא ימלאו את תפקידם כיוון שיחשבו שכהונתו קרובה להסתיים וכך תיפגע פעילות הדיינים.
3. "חילול השם" – ראש ישיבה שחטא פגע בכבודו של השם וסטה מההליכה בדרך ה'. לא ייתכן שלאחר שחטא לה' ישמש כנשיא.
4. "הנשיא אינו יכול לשמש עוד מופת לאחרים" – קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים" – ראש הסנהדרין הוא דמות ציבורית והוא אמור לשמש כדוגמא. כיצד הוא יצטרך לדון אחרים ולפסוק כי הם יצטרכו לשפר את דרכם, בעוד הוא עצמו אדם שצריך לשפר את דרכו. כיצד הציבור יחוש כאשר אדם שנמצא באחד התפקידים הציבוריים המרכזיים חטא ולאחר עונש קצר הוא יכול להמשיך את חייו כאילו לא קרה דבר. כלל זה נובע מעיקרון לפיו יש להחמיר עם אישי ציבור על מנת ללמד את הציבור מה נכון ומה לא – למען 'יראו וייראו'.
5. "הנשיא כיראש ישיבה אינו יכול ללמד תורה" – אדם שמלמד את תורת ה' צריך להיות אדם מאמין שהלך בדרכיו. לא ייתכן שהוא ילמד דבר אחד ויעשה את היפוכו. התנהגות כזו תערער את אמינותו ואת אמינות התורה שהוא מלמד ותיפגע בכבודה ובקדושתה של התורה, דבר שאסור שיתרחש.

¹⁸ משנה תורה, סנהדרין ז', יב.

¹⁹ פירוש המשנה לרמב"ם הוריות ג, ב.

²⁰ "תקנת השבים – מעמדו של עבריין שריצה את עונשו", נחום רקובר, עמוד 211. תשס"ז – 2007.

²¹ פרופ' נחום רקובר – משפטן, לשעבר המשנה ליועץ המשפטי לממשלה. חתן פרס ישראל.

מעמדו של עבריין שריצה את עונשו במשפט הישראלי

בפרק זה אבחן את מעמדו של עבריין שריצה את עונשו במשפט הישראלי בהתאם לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים. בנוסף, אבחן את מעמדו של איש ציבור שריצה את עונשו ומעוניין לשוב לחיים הציבוריים באמצעות חוק יסוד: הכנסת ובאמצעות דוגמאות של שני אישי ציבור: משה פייגלין ואריה דרעי.

חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים

לאחר שאדם נמצא אשם על ידי בית המשפט ומילא את עונשו, המשטרה מתעדת את הרשעתו במרשם הפלילי. המרשם הפלילי משפיע על מעמדו של האדם בחברה ובין היתר גם על הקבלה של אדם למקומות עבודה מסוימים. ההרשעות במרשם הפלילי נמחקות בהתאם לסוג העבירה שבוצעה ובהתאם למשך הזמן שחלף ממילוי העונש בגין העבירה.

החוק המסדיר את המרשם הפלילי ואת מעמדו של עבריין שריצה את עונשו הוא חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981 (להלן: חוק המרשם הפלילי).

במאמר²² מקיף מתאר השופט בדימוס אהרון מלמד²³ את החוק. מלמד מציין כי לקח קרוב לחמש עשרה שנה להעביר את החוק בכנסת מרגע הצעתו. בנוסף, הוא חוזר על החשיבות שבשמירה על סודיות הרישום הפלילי וכותב כי "העקרון הכללי בחוק הוא שהמידע שבמרשם הינו חסוי ואין לגלותו לאנשים פרטיים או למוסדות צבוריים, על מנת למנוע פגיעה באזרח שעבר עבירה ושוקם. עם זאת מחייבים צורכי החברה והגנתה שלגופים מסוימים תהיה גישה פתוחה למידע בכללותו".

סעיף 24¹ לחוק עוסק בניהול המרשם הפלילי. סעיף זה קובע כי המשטרה היא זו שתנהל את הרישום הפלילי של אזרחי המדינה.

סעיף 25² לחוק עוסק במה שמתועד ברישום הפלילי:

1. "הרשעות וענשים של בית משפט או בית דין בפלילים (להלן - בית משפט) בשל פשעים ועוונות (להלן - עבירות)" – הרשעות בנוגע לעבירות שעונש המאסר המרבי שלהן גבוה משלושה חודשים.
2. "צווי מבחן, צווים בדבר התחייבות להימנע מעבירה - למעט צווים נגד מתלונן - וצווי שירות לתועלת הציבור, אף אם ניתנו ללא הרשעה, והכל עקב עבירה" – כלל הצווים שניתנו למעט צווים כנגד מתלונן. אין צורך בהרשעה.
3. "קביעת בית משפט באישום בעבירה כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין או אינו בר-עונשין מחמת היותו חולה נפש או לקוי בכשרו השכלי" – נאשם שלא עמד בעקבות חוות דעת של גורם מומחה כי הוא איננו כשיר לעמוד לדין, בין אם עקב בעיות נפשיות או עקב בעיות שכליות.
4. "קביעה לפי סעיף 24 וצו לפי סעיף 26 לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971, שעניינם טיפול במעשה פלילי של נער" - המשטרה רשאית להחליט אילו מהעבירות שעבר קטין לכלול ברישום הפלילי ואילו לא. קטין שטרם מלאו לו 13, לא ימסר לגביו איזשהו מידע. מלמד מסביר מדוע קיים ניסיון לצמצם את

²² "בשולי חקיקה – חוק המרשם הפלילי ותקנות השבים המשפט העברי – החוק - והשלכותיו", אהרון מלמד, התשמ"ח-1988.

²³ אהרון מלמד – לשעבר שופט בבית המשפט המחוזי ובית משפט השלום.

²⁴ ס' 1 (א) לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

²⁵ ס' 2 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

הרישום הפלילי בנוגע לעבירות נוער: "על מנת למנוע שחטאות נעורים יהוו מכשול בדרכם של בני אדם ועל מנת לעודד שיקומם של עבריינים ולהגביר את המוטיבציה שלהם, הוכנסו בחוק הגבלות מיוחדות לגבי מסירת המידע".
5. תת סעיף 6²⁶: "שינוי שנעשה בפרט רישום מכוח חנינה או מכוח סמכות אחרת על פי דין" ותת סעיף 7: "החלטת נשיא המדינה לפי סעיף 18" – סעיפים אלו עוסקים בסמכותו של נשיא המדינה לשנות את עונשו של עבריין שהורשע. במידה ושונה העונש או הרישום הפלילי של העבריין על ידי נשיא המדינה, העובדה כי התרחש שינוי תופיע ברישום הפלילי.

סעיף 27³ לחוק המרשם הפלילי קובע כי "המרשם יהיה חסוי ולא יימסר ממנו מידע אלא לפי חוק זה". כלומר, לא כל גוף יהיה זכאי לקבל את המרשם הפלילי של אדם, אלא רק גופים שהחוק מתיר להם תחת מגבלות מסוימות.

בסעיף 28⁴ מופיעה רשימת הגופים שהמרשם הפלילי יהיה פתוח עבורם ולא יהיו להם מגבלות להשיגו במידה וידרשו אותו למילוי תפקידם:

- המשטרה.
- שירות הביטחון הכללי.
- צבא ההגנה לישראל.
- מחלקת ביטחון שדה של הצבא.

בנוסף, גופים אלה רשאים למסור את הרישום הפלילי של אדם לגורמים שנקבעו בתוספות השונות לחוק.

בסעיף 12 נקבע כי כל אדם זכאי לראות את הרישום הפלילי שלו ועל המשטרה ליידיע אדם שהיא העבירה את הרישום הפלילי שלו לגורם אחר. המשטרה לא חייבת ליידיע אדם שהעבירה את הרישום הפלילי במספר מקרים, בהם כאשר אחד מארבעת הגופים מסעיף 4 מקבל את הרישום הפלילי או כאשר משרד הרישום מבקש את הרישום הפלילי עקב עבירת תנועה.²⁹

במשך השנים נוספו³⁰ גורמים רבים במנהל הציבורי שזכאים לקבלת הרישום הפלילי של אדם בנוגע לתחום אחריותם. לדוגמא:

- יו"ר הכנסת רשאי לקבל את הרישום הפלילי של המעוניינים להתמודד לתפקיד נשיא המדינה.
- נשיא המדינה רשאי לקבל את הרישום הפלילי של מבקשי חנינה.
- עובד סוציאלי רשאי לקבל את הרישום הפלילי של מטופליו.
- חברי הוועדה למינוי שופטים רשאים לקבל את הרישום הפלילי של המועמדים לשמש כשופטים.
- השר לביטחון פנים רשאי לקבל את הרישום הפלילי של מי שמועמד לשמש כחוקר בגופים הכפופים לו.

²⁶ ס' 2 (6-7) לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

²⁷ ס' 3 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

²⁸ ס' 4 (א) לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

²⁹ ס' 12 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

³⁰ חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981, תוספת ראשונה, שנייה ושלישית.

בחוק המרשם הפלילי מתואר תהליך שיקום המעמד של עבריין לאחר שסיים את עונשו, בהתאם למצב הרישום הפלילי שלו. באמצעות מחיקת הרישום הפלילי של עבריין הוא חוזר למעמדו טרם העבירה. ניתן לחלק את הליך מחיקת הרישום הפלילי לאחר ביצוע העונש לשתיים:

- תקופת התיישנות – בה דבר העבירה חשוף בפני כל גורם זכאי לראות את הרישום הפלילי של אדם.
- תקופת מחיקה – התקופה שלאחר תקופת התיישנות, בה ההרשאה של אדם במרשם הפלילי שלו פתוחה בפני מספר גופים מצומצם שנקבעו בחוק (מדובר בעיקר בכוחות הביטחון).

בסעיף 14³¹ מפורטת תקופת התיישנות לאדם בוגר (אדם שמלאו לו שמונה עשרה):

1. "אם הוטל עונש מאסר של עד שנה אחת – תקופת התיישנות תהא שבע שנים" – במאסר עד שנה אחת, התיישנות תהא עד שמונה שנים.
2. "אם הוטל עונש מאסר של עד חמש שנים – תקופת המאסר ועוד חמש שנים" – בעונש שמאסר שנע בין שנה אחת לחמש, התיישנות תהא עד לשער שנים.
3. "אם הוטל מאסר למעלה מחמש שנים – התקופה שהוטלה ועוד כפל התקופה, ובלבד שהתקופה הנוספת לא תעלה על חמש עשרה שנים". כלומר, לא ייתכן שתקופת התיישנות תהא ארוכה משלושים שנים.
4. "אם הוטל עונש שאינו בין המפורטים בפסקאות (1) עד (3), או נתן בית המשפט קביעה כאמור בסעיף 2(3) – שבע שנים" – על עונשים שאינם מאסר, דוגמת קנסות, פסילה ומאסר על תנאי תהא תקופת התיישנות שבע שנים.

בנוסף, החוק³² מפרט את תקופת התיישנות לאדם קטין (שטרם מלאו לו שמונה עשרה):

1. "אם הוטל מאסר עד שלוש שנים – תקופת התיישנות תהיה התקופה שהוטלה ועוד חמש שנים" – תקופת התיישנות של עד שמונה שנים.
2. "אם הוטל מאסר עד חמש שנים – תקופת התיישנות תהיה התקופה שהוטלה ועוד שבע שנים" – תקופת התיישנות של עד שתיים עשרה שנים.
3. "אם הוטל מאסר למעלה מחמש שנים – תקופת התיישנות תהיה התקופה שהוטלה ועוד עשר שנים" – תקופת התיישנות של מעל לחמש עשרה שנים.
4. "אם הוטל עונש שאינו בין המפורטים בפסקאות (1) עד (3) או נתן בית המשפט קביעה כאמור בסעיף 2(3) – תקופת התיישנות תהיה שלוש שנים" – על עונשים שאינם מאסר, דוגמת קנסות, פסילה ומאסר על תנאי, התיישנות תהא שלוש שנים.

בסעיף 16³³ ניתנת התייחסות לתקופת המחיקה:

"משעברו עשר שנים מתום תקופת התיישנות (להלן – תקופת המחיקה), יראו את ההרשעה כהרשעה שנמחקה ולא יימסר מידע עליה אלא לגופים המנויים בפרטים (ב) עד (ה) לתוספת הראשונה וליועץ המשפטי לממשלה; היו לנידון מספר הרשעות, תחל תקופת המחיקה רק משתמו תקופות התיישנות של כל ההרשעות שלו" – תקופת המחיקה, התקופה שלאחר תקופת התיישנות, אורכת עשר שנים. לאחר תקופה זו לא

³¹ ס' 14 (א) לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981.

³² ס' 14 (ב) לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981.

³³ ס' 16 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981.

יימסר מידע על ההרשעה אלא למספר מצומצם ביותר של גופים בשירות הציבורי, במערכת הביטחון וליועץ המשפטי לממשלה.

תקופת המחיקה תקוצר במקרים הבאים :

- עבירה שבוצעה על ידי קטין לפני גיל 14 – חמש שנות מחיקה.
- עבירות בגילאי 14-16 שעונש המאסר שלהן הוא עד שלוש שנים – שלוש שנות מחיקה.
- עונש פיקוח של קצין מבחן – חמש שנות מחיקה מיום מתן פסק הדין.
- הוטל עונש על עבודות שירות למען הציבור והתחייבות להימנע מביצוע העבירה-חמש שנים מיום מתן פסק הדין.
- הליך בו נער מקבל טיפול בהתאם לחוק הנוער³⁴ - מחיקת הרשעה לאחר חמש שנים מיום מתן פסק הדין.

סעיף 17³⁵ לחוק קובע איזה סוג עבירות שוללות מאדם את זכויות ההתיישנות והמחיקה :

- "עבירות שענשן מוות במדינת ישראל" – עבירות כנגד האנושות, שיתוף פעולה עם הנאצים ועוזרים ובגידה במדינה בשעת מלחמה.
- "עבירות שאין עליהן התיישנות לפי חוק ביטול התיישנות בפשעים נגד האנושות".
- "עבירות שענשן מאסר עולם או מאסר עשרים שנים והוטל מאסר בפועל של עשר שנים או יותר".

בנוסף, החוק קובע כי לא תחול התיישנות במקרה של הרשעה בחוקים העוסקים בביטחון המדינה, בין היתר בעבירה על סעיפים מסוימים מהחוקים הבאים :

- חוק איסור מימון טרור³⁶.
- חוק דיני עונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים)³⁷.
- פקודת הסודות הרשמיים³⁸.
- תקנות ההגנה (לשעת חירום)³⁹.
- פקודת מניעת טרור⁴⁰.

סעיף 18⁴¹ לחוק עוסק בסמכות נשיא המדינה: "נשיא המדינה רשאי לקצר או לבטל תקופת התיישנות ותקופת מחיקה של אדם, ולהחיל את סעיפים 14 ו-16 לגבי מי שעבר עבירה מן העבירות המנויות בסעיף 17". על פי סעיף זה, הנשיא רשאי לבטל או לקצר את תקופת ההתיישנות והמחיקה של אדם. בנוסף, הנשיא רשאי לאפשר מחיקה והתיישנות במקרים בהם בוצעו עבירות שלפיהן החוק שולל זכות זו.

³⁴ חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971.

³⁵ ס' 17 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981.

³⁶ חוק איסור מימון טרור, תשס"ה – 2005.

³⁷ חוק העונשין, התשל"ז-1977.

³⁸ חוק מנדטורי, תוקן לחוק לתיקון דיני העונשין (ביטחון המדינה), התשי"ז-1957.

³⁹ חוק מנדטורי, תקנות ההגנה (שעת-חירום), 1945.

⁴⁰ חוקק על ידי מועצת העם, פקודת מניעת טרור, תש"ח-1948.

⁴¹ ס' 18 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א – 1981.

חוק יסוד: הכנסת

חוק יסוד: הכנסת⁴² (להלן: חוק הכנסת) הוא החוק המסדיר את פעילותה של הכנסת. בין היתר, החוק מבאר את סוגיית הזכויות להתמודד, להיבחר ולכהן כחבר הכנסת ולשמש כנבחר ציבור.

סעיף 436 לחוק הכנסת קובע כי:

1. "כל אזרח ישראלי שביום הגשת רשימת המועמדים הכוללת את שמו הוא בן עשרים ואחת שנה ומעלה, זכאי להיבחר לכנסת, זולת אם בית משפט שלל ממנו זכות זו על פי חוק או שנידון, בפסק דין סופי, לעונש מאסר בפועל לתקופה העולה על שלושה חודשים וביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים מהיום שגמר לרצות את עונש המאסר בפועל, אלא אם כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות הענין, משום קלון" – כל אזרחי ישראל מעל גיל עשרים ואחת רשאי להיבחר לכנסת, בתנאי שבית המשפט לא שלל ממנו את הזכות בהתאם לחקיקה, או שהוא ריצה עונש מאסר מעל שלושה חודשים. במידה ואכן ריצה עונש כזה, עליו לחכות שבע שנים ורק לאחר מכן יוכל להיכלל ברשימה לכנסת. יו"ר ועדת הבחירות המרכזית (שופט בית המשפט העליון) רשאי לקצר תקופה זו ולאפשר לאדם המעוניין להתמודד לכנסת לבצע זאת עוד בטרם עברו שבע שנים מסיום ריצוי עונשו.

בתת סעיף (ד)⁴⁴ נקבע כי במידה ובפסק הדין נקבע האם מדובר בעבירה שיש עמה קלון או שאין עמה קלון, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לא ידרש לדון בסוגיה זו פעם נוספת – "קביעת יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית לפי סעיפים קטנים (א) ו-(ג) לא תידרש אם קבע בית המשפט, לפי דין, כי יש עם העבירה, בנסיבות הענין, משום קלון".

אמת המידה לפיה פוסקים האם על אדם שהורשע להמתין שבע שנים או לאו היא אות קלון. פרופ' רות גביזון⁴⁵ מסבירה במאמרה⁴⁶ מהו אות קלון, וכיצד מכריעים נעברה עבירה שיש עמה קלון ומתי לאו.

"קבוצת המעשים שיש בהם קלון, לעומת זאת, אינה מוגדרת בחוק, שכן מושג ה"קלון" אינו שאוב מתחום המשפט, אלא מתחום המוסר. השקפות מוסריות, שני פגמים להן מבחינת הקביעות והבהירות: מטבע הדברים הן משתנות מזמן לזמן וממקום למקום ומטבע הדברים שונות הן מאדם לאדם ומשופט לשופט". על פי פרופ' גביזון, אות הקלון הוא אות לפשע מוסרי שנוסף לעבירה הפלילית שבוצעה על ידי אדם מסוים. העבירה המוסרית היא בהתאם לנורמות החברתיות באותה העת.

בנוסף, גביזון מסבירה מדוע ישנו אות קלון בנוגע לעבודתם של נבחר ציבור: "מטרת הסנקציה הנוספת היא לשמור על דמותם הציבורית והמוסרית של בעלי כהונות או מקצועות מסוימים. מטרה זו מושגת ע"י האפשרות לסלק אדם מתפקידו בעקבות "הרשעה בעבירה שיש עמה קלון".

בסעיף 6 ניתן הסבר גם לתקופת המועמדות לכנסת: "מועמד לכנסת שנידון כאמור בסעיף קטן (א) ופסק הדין נעשה סופי אחרי הגשת רשימת המועמדים ולפני שהחל לכהן כחבר הכנסת, דינו כדין מי שהתפטר מרשימת המועמדים שבה כלול שמו, או מחברותו בכנסת,

⁴² חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958.

⁴³ ס' 6 (א), חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958.

⁴⁴ ס' 6 (ד), חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958.

⁴⁵ פרופ' רות גביזון - פרופ' למשפטים, נשיאת האגודה לזכויות האזרח בעבר. כלת פרס ישראל.

⁴⁶ "עבירה שיש עמה קלון כפסול לכהונה ציבורית", פרופ' רות גביזון, התשכ"ט - 1968.

לפי הענין, אלא אם כן קבע יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית שאין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות הענין, משום קלון⁴⁷.

בסעיף 42⁴⁸ לחוק הכנסת ניתן הסבר בנוגע למועד העבירה :

- "ואין נפקא מינה אם העבירה נעברה בזמן שהיה חבר אותה הכנסת, חבר כנסת קודמת או לפני שהיה לחבר הכנסת." – לא משנה מועד העבירה. כאשר חבר כנסת נמצא אשם והורשע עבירה שיש עמה קלון, הוא אינו יכול להמשיך ולשמש כחבר הכנסת, ולאחר ריצוי עונשו גם במשך התקופה בה הוא נושא את אות הקלון.

בסעיף זה מצוין בנוסף כי חבר הכנסת רשאי לערער על הרשעה, הפסקת חברות והשעיה לבית המשפט העליון. ההוראות חלות גם על חבר כנסת שריצה עונשו, כמו גם על אדם המעוניין להיבחר לכנסת ונושא עבירה שיש עמה קלון.

כעת, אבחן שתי דוגמאות של דמויות ציבוריות שריצו עונש מאסר ובג"ץ דן בנוגע ליכולתם לשמש בתפקידים ציבוריים בכירים, בהתאם לחוק הכנסת.

⁴⁷ ס' 6 (ג), חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958.

⁴⁸ ס' 42, חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958.

משה פייגלין

משה פייגלין הוא פוליטיקאי ישראלי⁴⁹ ופעיל פוליטי המזוהה עם הימין בישראל. בשנות ה-90 הוא היה מראשי המתנגדים להסכמי אוסלו. בשנת 1995 הוטלו על פייגלין קנס ועונש מאסר על תנאי בשל התקהלות אסורה, ערעורו על החלטה זו נדחה⁵⁰. בשנת 1997 הוא הורשע בעבירת המרדה, לאחר שקרא לציבור לבצע מעשים בלתי חוקיים בהם חסימת צמתים ותפיסת מאחזים, בעקבות ביקורתו כנגד הסכמי אוסלו. בית המשפט דן אותו לשישה חודשי מאסר בפועל שחפפו למאסר על תנאי, והוא המיר את עונשו לעבודות שירות. פייגלין סיים את ריצוי עונשו ביולי 1998.⁵¹

בבחירות לכנסת השש עשרה, שנערכו בראשית שנת 2003, התמודד פייגלין על מקום ברשימת "הליכוד" ועל ראשות המפלגה. בהתאם להצבעת חברי הליכוד בבחירות לרשימת המפלגה לכנסת, מוקם פייגלין במקום ה-40 ברשימת הליכוד לכנסת.

לאחר הגשת הרשימות לוועדת הבחירות המרכזית, עתרו כנגד תנועת הליכוד וכנגד משה פייגלין יעקב שטוטלנד וחברת הכנסת נעמי חזן (מפלגת מרצ), בדרישה להוציאו מרשימת הליכוד לכנסת. בתגובה, החליט יו"ר ועדת הבחירות המרכזית השופט מישאל חשין⁵² לפסול את מועמדותו של משה פייגלין לכנסת.⁵³

השופט חשין נימק את החלטתו משני טעמים עיקריים:

1. תקופת הקלון טרם הסתיימה – לדעת השופט חשין, העבירה שעבר פייגלין היא עבירה שיש עמה קלון. פייגלין סיים את ריצוי עונשו ביולי 1998, בעוד יום הגשת רשימות המועמדים לכנסת היה ב-12.12.02. חלפו פחות משבע שנים מסיום ריצוי העונש, כך שהוא אינו ראוי להתמודד לכנסת.
2. "ואם הורשע המועמד - או מי שרוצה להיות מועמד - בנסיבות הקבועות בסעיף 6 לחוק היסוד, נְטָל הוא המוטל עליו לבקש מאת יו"ר הוועדה המרכזית לקבוע כי עבירה שעבר אין עימה קלון. בקשה זו - ניתן לכנותה: בקשת אין-קלון - על המועמד, או מי שרוצה להיות מועמד, להגיש ליו"ר לא יאוחר מיום הגשת רשימות המועמדים." חשין טוען כי חובת קיצור הקלון הייתה מוטלת על פייגלין ועל הליכוד, ועליהם היה לפנות אליו ולבקש את הסכמתו בנוגע להכללתו של פייגלין ברשימת הליכוד לכנסת, טרם הגשת הרשימה לוועדת הבחירות המרכזית.
3. פייגלין הסתיר את עברו הפלילי - גם אם העבירה שעבר אין עמה קלון, הרי שפייגלין צריך לדווח עליה, דבר שלא התרחש.

לאחר שנדחתה עתירתו לבג"ץ, נפסל פייגלין מלהתמודד לכנסת והוא הוצא באופן סופי מרשימת הליכוד. בבחירות עצמן, הליכוד קיבל 38 מנדטים. משמע, הפסקת כהונתם (לדוגמה: פרישה מהכנסת, העמדה לדין) של שני חברי כנסת הייתה מאפשרת למשה פייגלין להתמנות לחבר הכנסת. בשל עובדה זו, פייגלין עתר פעם נוספת לבג"ץ בדרישה להחזיר אותו לרשימת הליכוד לכנסת.⁵⁴

⁴⁹ משה פייגלין – איש ציבור המזוהה עם הימין, לשעבר ח"כ וסגן יו"ר הכנסת מטעם "הליכוד".

⁵⁰ ע"פ 1427/95 משה פייגלין נגד מדינת ישראל, ניתן ב-3.3.97.

⁵¹ ת"פ 3996/95 מדינת ישראל נגד משה פייגלין, 2.9.97.

⁵² מישאל חשין – לשעבר המשנה לנשיא בית המשפט העליון ויו"ר ועדת הבחירות המרכזית.

⁵³ החלטת השופט חשין בענין פייגלין, 24.12.2002.

⁵⁴ בג"ץ 11243 / 02 פייגלין נ' ועדת הבחירות, 15.5.03.

פסק דין בג"ץ 02 / 11243 פייגלין נ' ועדת הבחירות (2003) (להלן: פסק דין פייגלין) הוכרע בבג"ץ 15.5.03. בהרכב בפסק דין פייגלין ישבו 11 שופטים שהכריעו בשאלה האם הוא רשאי לחזור לרשימת הליכוד:

- המשנה לנשיא לשעבר, השופט בדימוס שלמה לוי – השופט לוי חוזר על עמדתו אותה הציג בערעורו של פייגלין לבג"ץ עוד במהלך מערכת הבחירות. בעמדתו התייחס לכך שפייגלין ניסה להסתיר את עברו הפלילי, ובעת הגשת רשימות המועמדים אף חתם על ההצהרה הבאה: "קראתי והבנתי את הוראות הסעיפים 6 ו-7 לחוק יסוד: הכנסת וכן את הוראות סעיף 56 לחוק הבחירות [נוסח משולב], התשכ"ט-1969... אני מצהיר שלפי מיטב הבנתי וידיעתי לא נמנע ממני מלהתמודד לכנסת לפי הסעיפים הנ"ל". בנוסף, השופט לוי מתייחס לבקשת הסרת אות הקלון של פייגלין שבאה רק לאחר מכן, חוזר ומדגיש את חשיבות העמידה בזמנים: "נהפוך הוא: על חשיבות ההקפדה על המועדים שנקבעו בדין לענין קיום בחירות עמד בית משפט זה לא אחת. על פי דבר המחוקק נקבע לוח זמנים קשיח אשר המועדים המרובים הקבועים בו רודפים זה את זה ותלויים זה בזה. כורח המציאות הוא שמועדים אלה ישמרו כדי שמערכת הבחירות כולה לא תשתבש".
- השופט לוי דוחה את עתירתו של פייגלין: "די היה בכל אלה כדי להביא לדחיית העתירה". באשר לאות הקלון, הא טוען כי אין זה רלוונטי מכיוון שמערכת בחירות לא צפויה בתקופה הקרובה: "בנסיבות אלה אין צורך שנקבע עמדה לגבי השאלה אם הרשעתו של פייגלין היא בעבירות שיש עמן קלון".
- השופט בדימוס יצחק אנגלרד – השופט מצדד בפסיקתו של השופט לוי ומתנגד אף הוא לקבלת העתירה: "אני מסכים לפסק דינו של חברי המשנה לנשיא (בדימוס) ש' לוי".
- השופט אדמונד אליהו לוי – בניגוד לקודמים לו, השופט לוי חושב שאיחורו של פייגלין בהגשת הבקשה לדון בקלון איננה פוסלת אותו, וזאת כיוון שהעותרים כנגדו לא עסקו באיחור, אלא באות הקלון: "בפיהם של משיבים אלה היתה עילה שונה, ועליה בלבד ביססו את עתירתם לפסילת העותר, והכוונה לאותו "קלון" שלטענתם דבק בו בעקבות הרשעתו בעבירת "המרדה". בהתאם לכך, לוי מתייחס לשאלה האם קיים אות קלון בעבירתו של פייגלין וטוען כי העובדה שלמד את הלקח ובהחלף ממלכתו, אמורה לאפשר לו את הזכות להתמודד לכנסת: "וכוונתי לתפנית שביצע העותר כאשר החליט לנתב את פעילותו הציבורית למישור הממסדי, כפי שאמור לעשות כל מי שמבקש ליטול חלק בשלטון ולהשפיע על מהלכיו". עקב נימוקים אלה, השופט לוי תומך בקבלת העתירה של פייגלין.
- השופטת בדימוס טובה שטרסברג כהן – מסכימה עם דעתו של השופט לוי שאין לקבל את העתירה: "מקובל עלי פסק-דינו של חברי המשנה לנשיא, ש' לוי והתוצאה אליה הגיע". בנוסף, היא מסכימה עם השופט חשין בכך שהעבירה שעבר פייגלין נושאת עמה קלון: "הייתי מצטרפת לעמדתו של יושב ראש ועדת הבחירות לפיה יש קלון בעבירות בהן הורשע פייגלין".
- השופטת אילה פרוקצ'יה – מסכימה עם דעתו של השופט לוי ומתנגדת לקבל העתירה. בנוסף, היא מנמקת מדוע העבירות שעבר פייגלין נושאות עימן קלון: "עבירות אלה כוונו כנגד פעולתו התקינה של הממשל, וביצוען עמד בסתירה חזיתית ליסודות המבנה הדמוקרטי עליו מושתת השלטון בישראל".

- נשיא בית המשפט העליון, אהרון ברק – הנשיא ברק מקבל את עמדתו של לוי ומוסיף כי עמדה זו למעשה מאשררת את פסק דינו של יו"ר ועדת הבחירות המרכזית מישאל חשין ואין להפוך את פסק דין זה: "הוא לא הגיש בקשה ליושב ראש ועדת הבחירות לקביעה כי אין בעבירה שעבר קלון ויתר על כן, צירף לרשימת המועמדים לכנסת כתב הסכמה לפיו לא נמנע ממנו מלהתמודד בבחירות לכנסת. מצב דברים זה הוביל את יושב ראש ועדת הבחירות לפסול את מועמדותו של המערער ולא מצאתי עילה להתערבותנו בהחלטה זו במסגרת שיקול הדעת המסור לבית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק". בנוסף, ברק מציין כי אין הוא אינו רואה צורך להכריע בשאלת הקלון.
- השופט אליהו מצא – השופט מצא מסכים גם כן עם עמדתו של לוי לפיה פייגלין פסול מלהיכלל ברשימת הליכוד, הוא אינו רואה סיבה לפסוק בדבר הקלון.
- השופט יעקב טירקל – כמו רוב ההרכב, השופט טירקל מסכים עם עמדתו של לוי. אך בניגוד לשאר השופטים, הוא איננו חושב שמדובר בעבירה שיש עמה קלון. הוא בחר להזכיר זאת בהקשר לעמדתה של השופטת שטרסברג כהן, והוא מצדד בדעתו של השופט לוי בהקשר לקלון.
- השופטת דורית בייניש – מתנגדת לקבלת הערעור, גם עקב שלא עמד ב"תנאי הסף" בהגשת המועמדות וגם כיוון שלדעתה העבירה נושאת עמה קלון.
- השופטת דליה דורנר – השופטת דורנר תומכת גם היא בהחלטה לפיה אין לכלול את פייגלין ברשימת המועמדים לכנסת. היא מוסיפה כי היא מתנגדת לאות הקלון במקרה זה: "אין להכתים בקלון עבירה של המרדה על-דרך מחאה פוליטית בלתי-חוקית אלא במקרים קיצוניים, שמקרה העותר אינו נמנה עמם". השופטת דורנר מתייחסת גם לעונש אותו ריצה פייגלין, שלדעתה היה "קל למדי".
- השופט אליעזר ריבלין – השופט ריבלין מתנגד לערעורו של פייגלין בהתאם לדעתו של השופט לוי. לדעת ריבלין, אין צורך להתייחס לעבירת הקלון והתנהלותו של פייגלין בהגשת הרשימות פסולה כשלעצמה: "די במחדליו אלה כדי לשלול ממנו את זכאותו להתמודד". בנוסף, הוא עוסק בעבירת ההמרדה ומצטט את הנשיא אהרון ברק: "מן הראוי לשקול את ביטולה... היא משקפת תפישת עולם שאינה דמוקרטית".

ערעורו של פייגלין נדחה ברוב של עשרה מתנגדים לעומת תומך אחד.

לא רק שפייגלין זכה להשיב את מעמדו מלפני העבירה, אלא גם זכה למעמד בכיר בהרבה: בשנת 2013 הוא נבחר לכנסת מטעם "הליכוד ביתנו" ואף שימש בתפקיד הבכיר של סגן יו"ר הכנסת. ממקרה זה ניתן ללמוד כי על עברייני שריצה את עונשו לעמוד בתקופת קלון, ולאחריה, הוא יכול להשיב את מעמדו כאדם מן השורה, ואף גם להשיב את מעמדו כמנהיג ציבורי ולשמש כחבר הכנסת.

אריה דרעי

אריה דרעי⁵⁵ הוא שר הפנים, השר לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל, יו"ר תנועת ש"ס. דרעי, ממקימי ש"ס, היה מעורב במשך שנים בניהול משרד הפנים: תחילה שימש כיועץ לשר הפנים, לאחר מכן כמנכ"ל המשרד ובשנת 1988 מונה לתפקיד שר הפנים. בשנות ה-90 החלו להיקשר לשמו פרשיות פליליות שליוו אותו במשך שנים, במהלכן נאלץ לפרוש מחברותו בממשלה ומאוחר יותר גם מתפקידו כיו"ר ש"ס. דרעי היה במרכזן של שלוש פרשיות:

- "פרשת בר און חברון" – פרשה משנת 1997, בה הואשמו ראש הממשלה בנימין נתניהו, שר המשפטים צחי הנגבי ושר הפנים אריה דרעי כי רקמו "דיל פוליטי" שלפיו יתמוך דרעי במהלכו המדיניים של נתניהו תמורת מינוי יועץ משפטי לממשלה שיהיה "נוח" לדרעי. בשנת 2003 הוחלט שלא להעמיד את דרעי לדין.
- "התיק הציבורי" – דרעי הואשם שכשר הפנים הוא העביר כספים ציבוריים שהיו מיועדים לרשויות המקומיות לידי גופים חרדיים שהקימה מפלגת ש"ס ושמזוהים עם המפלגה ועם בני משפחתו. דרעי הורשע בשנת 2002 בעבירת מרמה והפרת אמונים וקיבל עונש מאסר על תנאי⁵⁶.
- "התיק האישי" – דרעי הואשם בכך שקיבל שוחד של 150 אלף דולר מישיבת 'לב בנים', ושכספי השוחד שימשו בין היתר לרכישת דירות ולמימון נסיעות לחו"ל, לצד הטבות נוספות שהוא ומקורביו קיבלו, בתמורה לסיוע ממשלתי והעברת תקציבים לישיבה ולגופים העובדים איתה. דרעי הורשע בשוחד, שלוש עבירות מרמה והפרת אמונים ובקבלת דבר בנסיבות מחמירות. הוא נידון לארבע שנות מאסר⁵⁷. לאחר ערעור לבית המשפט העליון הופחת עונש המאסר לשלוש שנים. הוא ריצה את מאסרו בין 2000 ל-2002⁵⁸.

בשנת 2008 פנה דרעי בבקשה לקיצור תקופת הקלון לשש שנים על מנת שיוכל להתמודד על ראשות עיריית ירושלים, אך בקשה זו נדחתה.⁵⁹ בשנת 2013 נבחר מחדש לכנסת ובהמשך מונה ליו"ר ש"ס. בשנת 2015 חזר לכהן כחבר הממשלה ומונה לשר הכלכלה.

בתחילת שנת 2016 מונה דרעי מחדש לשר הפנים. הדבר עורר ביקורת ציבורית קשה כנגד ראש הממשלה על כך שהוא מאפשר לדרעי לחזור אל המשרד בו ביצע עבירות פליליות שבגללן אף היה במאסר.

התנועה לאיכות השלטון עתרה לבג"ץ במטרה למנוע מדרעי לחזור למשרד הפנים. בג"ץ הכריע בסוגיה בפסק דין 232/16, התנועה לאיכות השלטון נגד: 1. ראש ממשלת ישראל. 2. ממשלת ישראל. 3. היועץ המשפטי לממשלה. 4. אריה מכלוף דרעי, השר לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל. 5. הכנסת. (להלן: פסק דין דרעי).⁶⁰

הכרעת הדין ניתנה ב-8.5.16 על ידי בג"ץ בהרכב של שלושה שופטים: סלים ג'ובראן, יורם דנציגר וניל הנדל.

⁵⁵ אריה דרעי – יו"ר ש"ס, שר הפנים. לשעבר חבר הכנסת ושר הכלכלה.

⁵⁶ ת"פ (י-ם) 1872/99 מדינת ישראל נגד אריה דרעי, ניתן ב-24.9.03.

⁵⁷ ת"פ (י-ם) 305/93 מדינת ישראל נגד אריה דרעי. ניתן ב-17.3.99.

⁵⁸ ע"פ 3575/99 אריה דרעי נגד מדינת ישראל, ניתן ב-12.7.00.

⁵⁹ עתמ 8774/08 אריה דרעי נגד מנהל הבחירות לעיריית ירושלים, ניתן ב-10.2.2008.

⁶⁰ בג"ץ 232/16, התנועה לאיכות השלטון נ' אריה מכלוף דרעי. ניתן ב-8.5.16.

השאלה המרכזית בקרב השופטים הייתה בנוגע לזיקה בין מינויו הנוכחי של אריה דרעי לשר הפנים לבין העבירות שעבר. עתירת התנועה לאיכות השלטון נדחתה ברוב של שניים כנגד אחד: השופטים גובראן ודנציגר חשבו שאין זיקה בין המינוי לעבירות שעבר דרעי וכי המינוי נתון לשיקול דעתו של ראש הממשלה. השופט הנדל, בדעת מיעוט, חשב שיש זיקה בין תפקיד שר הפנים לבין אופי המעשים ולכן היה סבור שלא ראוי לאפשר לדרעי להתמנות לשר הפנים בשנית.⁶¹

בהכרעת דינו, השופט גובראן מתייחס להחלטת בג"ץ⁶² קודמת בדבר מינוי של דרעי לשר, וקובע כי יש לאזן בין העבירות שעבר דרעי, הזיקה בין משרד הפנים לעבירות, התנהלותו לאחר ריצוי עונשו, משך הזמן שעבר מאז העבירות, החלטת ראש הממשלה למנותו והעובדה כי המינוי אושר על ידי הכנסת.

באשר לזיקה למשרד הפנים, גובראן מתייחס לכך שניתן לעבור עבירות מסוג אלו שעבר דרעי במשרדי ממשלה נוספים: "לאחר שחזרתי והפכתי בהכרעות הדין המרשיעות בעניינו של דרעי, סבורני כי עבירותיו – אשר על חומרתן כעבירות שחיתות שנעברו בידי עובד ונבחר ציבור אין חולק, ואין מקום להקל בהן ראש וולו במעט – אינן ייחודיות לתפקיד שר הפנים, ולא נעברו תוך הפעלת סמכויותיו כשר הפנים או תוך ניצול התפקיד בדרך ייחודית, שאינה אפשרית במסגרת תפקיד בכיר במשרד אחר."

בסופה של הכרעתו מציין גובראן כי מדובר ב"מקרה גבול", שאינו צעד קיצוני של התערבות בג"ץ בהחלטות ראש הממשלה: "לפיכך, סבורני כי בנסיבות המקרה, ובשים לב למתחם שיקול הדעת הרחב המסור לראש הממשלה בהחלטות בדבר מינוי שרים, מינויו של דרעי לתפקיד שר הפנים נותר בגדר "מקרה גבול", אשר חרף הקשיים אותם הוא מעורר, הוא אינו מקים עילה משפטית להתערבות בו". השופט דנציגר כותב כי הוא מסכים עם גובראן בנוגע לעמדתו "ולכל נימוקיו".

בניגוד להם, מבחינתו של השופט הנדל "קיימת זיקה ברורה בין המעשים לבין התפקיד" ועל כן אין לאפשר לדרעי לחזור לשררה בה היה. הוא מנמק כי בפסק הדין ב"תיק הציבורי" הוכח כי קיימת זיקה בין אריה דרעי לתפקיד שר הפנים ומצטט ממנו: "מעמדו של דרעי בתנועת ש"ס ובמשרד הפנים הקנה לו יכולת פעולה והשפעה בכל הקשור להבטחת תקציבים, ובתור שכזה הפך לאדוניה-מיטיבה של לב-בנים".

ניתן ללמוד מפסק דין דרעי על המשפט הישראלי כי איש ציבור שריצה את עונשו רשאי לחזור לאחר תקופת הקלון לשררה בה היה וכי הוא מסוגל לזכות מחדש במעמד שהיה לו טרם ביצוע העבירה.

⁶¹ בג"ץ 232/16, התנועה לאיכות השלטון נ' אריה מכלוף דרעי. ניתן ב-5.16.8.
⁶² בג"ץ 8506/15 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ראש ממשלת ישראל. ניתן ב-15.28.10.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

בפרק זה אערוך השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי, בנוגע לגישות כלפי מעמדו של אדם פרטי שריצה את עונשו וכלפי מעמדו איש ציבור שריצה את עונשו.

אדם פרטי שריצה את עונשו

בנוגע לאדם פרטי שריצה את עונשו, גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי קיימת אפשרות לחזרה למעמד שבו אותו אדם היה לפני כן:

במשפט העברי ניתן לראות זאת מכוח תקנת השבים שנוספה במשנה, לפיה יש להקל על אדם שרוצה לחזור בתשובה. לפני כן, בתנ"ך החמירו עם עבריין שריצה עונשו, והוא נאלץ להחזיר בנוסף למה שלקח שלא ביושר גם פי חמישה מכך.

במשפט הישראלי, ניתן לראות זאת בנוגע לרישום הפלילי: במידה ואדם אינו מבצע עבירה נוספת, תוך זמן מסוים העבירה מתיישנת ואף נמחקת לו.

ובכל זאת, קיימים הבדלים בהליך החזרה למעמד:

במשפט העברי, אדם שמעוניין לשוב למעמדו מבצע תיקון במספר מישורים – בינו לבין עצמו, בינו לבין חברו, בינו לבין השם.

מנגד, במשפט הישראלי אדם אשר מעוניין להשיב את מעמדו מבצע תיקון רק במישור האישי ולא חוזר על ביצוע העבירה.

הבדל נוסף שקיים בין המשפט העברי למשפט הישראלי נוגע לעניין הזמן: בעוד במשפט העברי לאחר ביצוע החובות המוטלים ניתן להשיב המעמד ללא התייחסות למשך הזמן שחלף מריצוי העונש, במשפט הישראלי החוק מגדיר תקופת התיישנות ותקופת מחיקה לעבירה, שרק לאחריהן שב האדם למעמדו.

שוני נוסף הקיים בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא באחת מדרכי התשלום של אדם על מנת לחזור למעמדו: במשפט העברי קיים עונש אלים (קבלת מלקות) שיש לרצות, שאינו קיים במשפט הישראלי.

איש ציבור שריצה את עונשו

במשפט העברי ישנו דין שונה כלפי מלך וכלפי נשיא. המלך חסין מהעמדה לדין, בעוד נשיא שנמצא עבריין וריצה עונשו לא יכול לחזור למעמדו, ורואים אותו כאדם מן השורה. גם לאחר שריצה את עונש המלקות הנוגע כמו כל אדם אחר שחטא, עדיין נשיא אינו יכול לחזור לשררתו.

לעומת זאת, במשפט הישראלי איש ציבור שביצע עבירה יכול לשוב למעמדו, לאחר ריצוי עונשו ותקופת הקלון ובהתאם לקביעת בית המשפט.

כמו במשפט העברי, כך גם במשפט הישראלי העונש זהה לדמות ציבורית ולאדם פרטי. בניגוד למשפט העברי, במשפט הישראלי דמות ציבורית שחטאה לא עומדת בפני עונש מלקות. הבדל זה קיים גם בנוגע לאיש ציבור וגם בנוגע לאדם פרטי.

פרק אחרון

עבודתי בנושא "מעמדו של עבריין שריצה את עונשו" עסקה ביחס אל הנושא על ידי המשפט העברי ועל ידי המשפט הישראלי:

במשפט העברי, ניתן לראות כי עבריין שחטא ומעוניין לשקם את מעמדו צריך לעשות זאת בשלושה מישורים: בינו לבין עצמו, בינו לבין חברו ובינו לבין השם.

ניתן לראות הבדל גדול בין ההלכות בתקופת התנ"ך לבין ההלכות שבאו לאחר מכן. בתנ"ך, על מנת לשקם את מעמדו, עבריין שריצה את עונשו היה צריך להחזיר את אשר לקח ולהוסיף על כך פי חמישה, וזאת למען "יראו וייראו".

לאחר מכן הוסיפו חכמי המשנה את "תקנת השבים". תקנה זו מקלה עם עבריין שחטא ומעוניין לחזור בתשובה. ההיגיון העומד מאחורי תקנה זו הוא לפי המחשבה לפיה ייתכן שעבריין שחטא "יבהל" מהעול הכלכלי הנוסף (כפי שמתרחש בתנ"ך) ועקב כך יחליט שלא לחזור בתשובה. ולכן, עדיף להקל על עבריין שכוונתו לחזור בתשובה אמיתית מאשר "להפסיד אותו". הרמב"ם אף מגדיל לעשות וקובע כי אין לקבל בחזרה מהחוזר בתשובה.

אחת הדוגמאות הנפוצות בעזרתן מסבירים את תקנת השבים היא גזילת קורה. ב"שולחן ערוך" מסבירים כי למרות שדין תורה קובע שיש להחזיר קורה ספציפית שנגזלה גם אם צריך להרוס בניין בשל כך, בשל תקנת השבים והניסיון להקל על החוזר בתשובה בשיקומו ניתן לאפשר לו להחזיר את שווי הקורה.

בנוגע לדמויות ציבוריות, במשפט העברי מבצעים הבדלה בין שלוש דמויות: מלך, כהן גדול ונשיא. בתלמוד הבבלי מופיע סיפורו של רב יוסף על המלך ינאי, שמסקנתו לקוחה מהמשנה: "המלך לא דן ולא דנים אותו". לעומתו, דנים את הנשיא והכהן הגדול. לגביו של כהן גדול ישנה הסכמה כי לאחר ריצו עונש הכולל מלקות, כהן גדול שחטא רשאי לחזור לשררתו. הרמב"ם מוסיף וקובע כי על הכהן הגדול להקפיד על הקרבת קורבן רב מאוד אשר ייחודי לו.

בניגוד אליהם, לנשיא, שמכונה גם כראש ישיבה, אין יכולת לחזור לשררתו ואף לא למעמד ציבורי נמוך יותר: "שמעלין בוקדש ולא מורידין". על אף זאת, הוא עדיין נושא בעונש מלקות, שלאחריו הוא חוזר להיות להדיט – אדם מן השורה. פרופ' נחום רקובר נתן מספר נימוקים לכך: חילול כבוד השם, מתן דוגמה אישית, זילזול בנשיא, חוסר יכולתו של נשיא שסרח ללמד תורה והאפשרות כי הנשיא יתנקם בדיינים שדנו אותו.

במשפט הישראלי, המשטרה מנהלת לכל אדם רישום פלילי בהתאם לחוק המרשם הפלילי. הרישום הפלילי של אדם משפיע על מעמדו ועל יכולת קבלתו לעבודה. הרישום הפלילי של אדם נשאר חסוי ופרופ' אהרון מלמד מסביר מדוע: "על מנת למנוע פגיעה באזרח שעבר עבירה ושוקם". לכן, הרישום הפלילי פתוח בפני גופים מסוימים בלבד במערכת הביטחון ובמגזר הציבורי שנקבעו על ידי המחוקק.

לאחר תום ריצוי העונש חלה תקנת השבים בחוק המרשם הפלילי, והיא עוסקת בשתי תקופות: תקופת התיישנות, בה דבר העבירה חשוף ברישום הפלילי ותקופת מחיקה, בה דבר העבירה חשוף רק בפני רשימת גופים מצומצמת. בהתאם לתקופות התיישנות והמחיקה, אדם מסוגל להחזיר אליו את מעמדו טרם ביצוע העבירה.

החוק קובע בנוסף רשימת עבירות שאינן ניתנות להתיישנות ומחיקה, ומגדיר למי הרשות לקצר תקופות אלו.

את היחס לאיש ציבור שריצה את עונשו ניתן ללמוד מחוק הכנסת, שמסדיר את פעילות הכנסת ובין השאר קובע מי רשאי לשמש כחבר הכנסת. החוק קובע כי כל אזרח מעל גיל 21 רשאי להתמודד ולכהן כחבר הכנסת, אלא אם הוא עבר עבירה ונידון לעונש מאסר שמעל לשלושה חודשים. במידה ואכן עבר עבירה כזו, לאחר ריצוי מאסרו יש לבחון האם העבירה נושאת עמה אות קלון. אין הבדל אם העבירה נעשתה בעת היותו חבר כנסת או לפני כן.

על פי הפרופ' רות גביזון אות קלון "אינו שאוב מתחום המשפט, אלא מתחום המוסר" ובעבירות שיש עמן קלון האדם המורשע לא עבר עבירה חוקית בלבד, אלא עבר עבירה מוסרית בנוסף לה. הקלון תקף למשך שבע שנים מיום סיום ריצוי העונש.

במידה ואדם מעוניין להתמודד לכנסת במהלך תקופה זו, עליו לבקש מיו"ר ועדת הבחירות המרכזית לקבוע אם עבר עבירה שיש עמה קלון או לא, ובהתאם לכך האם הוא זכאי להתמודד לכנסת או לא. עליו לבצע פנייה זו בטרם הגשת רשימות המועמדים לכנסת, הנערכת מספר שבועות לפני יום הבחירות.

לאחר שבע שנים מתום תקופת ריצוי העונש, אות הקלון אינו תקף עוד והאדם שעבר את העבירה רשאי להתמודד לכנסת, בין אם היה חבר כנסת לפני או לא. חבר כנסת שעבר עבירה שיש עמה קלון והמתין שבע שנים מתום ריצוי עונשו רשאי לחזור לשררתו.

רשימה ביבליוגרפית:

מקורות המשפט עברי:

תנ"ך:

- ויקרא ה, 20-25.
- ירמיהו כא, 12.

ספרות השו"ת:

- משנה: משנה, סוכה לא, עא. משנה, גיטין ה,ה. משנה, סנהדרין ב, ב.
- שולחן ערוך: חוסן משפט, סימן שס א.
- ירושלמי, סנהדרין ב, א.
- בבלי, סנהדרין יח, א.

ספרות הפסיקה:

- משנה תורה לרמב"ם: משנה תורה גזלה ואבדה א, יג. משנה תורה, סנהדרין יז, יא. משנה תורה, סנהדרין יז, יב.
- פירוש המשנה לרמב"ם: פירוש המשנה לרמבם, הוריות, ג, ב.

מאמרים:

- רקובר, נ' "תקנת השבים – מעמדו של עבריין שריצה את עונשו", תשס"ז - 2007, עמוד 211.
- אינציקלופדיה יהודית, אתר דעת, מכללת הרצוג: "גזלה, תקנת השבים", "הלכות מלך" - <http://www.daat.ac.il>

מקורות המשפט הישראלי:

חקיקה:

- חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981: ס' 1 (א), ס' 2, ס' 3, ס' 4 (א'), ס' 12, ס' 14 (א) (ב), ס' 16, ס' 17, ס' 18, תוספת ראשונה, שנייה ושלישית.
- חוק יסוד: הכנסת, התשי"ח – 1958: ס' 6 (א) (ג) (ד), ס' 42.

פסיקה :

- החלטת יו"ר ועדת הבחירות השופט חשין בענין פייגלין, ניתן 24.12.02.
- בג"ץ 11243 / 02 פייגלין נ' ועדת הבחירות, ניתן 15.5.03.
- בג"ץ 232/16, התנועה לאיכות השלטון נ' אריה מכלוף דרעי. ניתן 8.5.16.
- בג"ץ 8506/15 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ראש ממשלת ישראל. ניתן ב28.10.15.

מאמרים :

- מלמד, א' "בשולי חקיקה – חוק המרשם הפלילי ותקנות השבים המשפט העברי – החוק - והשלכותיו", התשמ"ח – 1988.
- גביזון, ר' "עבירה שיש עמה קלון כפסול לכהונה ציבורית", התשכ"ט - 1968.

משרד המשפטים :

- משרד המשפטים : "התיישנות ומחיקה"
<http://www.justice.gov.il/Pages/default.aspx>